

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ ISTORIE.CIVILIZAȚIE.CULTURĂ

Teză de doctorat

Tehnică și strategie militară în epoca Cruciadelor Târzii

Conducător de doctorat:

Prof. univ. dr. Avram Andea

Student doctorand:

Matei Ciurică

Cuprins

Capitolul I. Preliminarii istoriografice și metodologice.....	3
1. Bibliografie generală	3
2. Metodologie și ipoteze de lucru.....	10
Capitolul II. Cruciada târzie în context internațional și românesc.....	18
1. Principii teoretice. Nașterea și evoluția cruciadei.....	18
2. Dezvoltarea ideii de Cruciadă târzie.....	31
3. Cadrul istoric.....	34
Capitolul III. Tehnică militară medievală și timpuriu modernă în spațiul românesc.....	47
1. Spada.....	47
2. Sabia.....	57
3. Arcul.....	60
4. Arbaleta.....	64
5. Cuțitul și pumnalul.....	69
6. Coasa, toporul, securea.....	72
7. Biciul de luptă.....	74
8. Buzduganul.....	76
9. Sulița și lancea.....	83
10. Halebarda.....	87
11. Armura.....	91
12. Armuri și piese de armură din spațiul românesc.....	109
13. Arme de foc.....	119
14. Fortificații.....	132
14.a Evoluția și semnificația fortificațiilor militare pentru spațiul românesc.....	132
14.b Principalele cetăți și castele.....	140

14.c. Evoluția sistemelor de fortificații în secolul al XVI-lea.....	146
Capitolul IV Strategie și gândire militară.....	150
1 Efective militare.....	150
2 Alcătuirea armatei.....	168
3 Tactici militare ale Evului Mediu.....	180
3. a. Asediul.....	199
4 Revoluția militară a secolului al XVI-lea și spațiul românesc.....	202
5 Imperiul otoman.....	214
5a Bazele sistemului militar otoman.....	219
5b Apogeul armatei otomane: secolele XV-XVI.....	226
6 Război Naval. Spațiul românesc în cadrul strategiilor navale europene.....	233
Concluzii.....	241
BIBLIOGRAFIE:.....	246
ANEXE.....	265

Rezumat

Cuvinte cheie: Cruciadă, tehnică militară, strategie, tactică, papalitate, Imperiu, efective militare, alcătuirea armatei.

Ideea de a scrie o lucrare de istorie militară românească în epoca medievală ar putea, la o primă vedere, să pară caducă și ar fi chiar de dorit să fie așa. Realitatea este însă că, odată cu întreg Evul Mediu, și preocupările pentru evoluția teoriei și artei războiului au pierdut teren în fața tendinței din ce în ce mai accentuate de definire și conceptualizare a unor noțiuni și mentalități cu impact imediat. Deoarece problema a fost considerată închisă reevaluarea unui subiect pe marginea căruia s-a scris enorm și pe baza căruia s-au construit cariere binecunoscute de istorici români ar trebui în mod normal să fie privită drept fie un exercițiu de inutilitate, fie o etalare de vanitate. Sursele istorice importante fiind practic aceleași de câteva decenii, bibliografia enormă, se pune în mod legitim întrebarea ce contribuție efectivă, originală, mai poate aduce *încă* un studiu legat de această problematică. Din punctul nostru de vedere răspunsul se află în analiza critică a istoriografiei, identificarea slăbiciunilor evidente ale teoriei generale privind alcătuirea, efectivele, potențialul și deci strategia și tacticile abordate de domnitorii români în arcul cronologic ales ne-a oferit motivația necesară în realizarea acestui studiu.

Am optat deci ca pe parcursul demersului nostru să ne raportăm constant la această istoriografie, să cităm pe larg acolo unde am considerat necesar, astfel încât a fost, credem noi, posibilă identificarea logicii interne de constituire a principalelor coordonate teoretice semnificative pentru aria noastră de interes. Perspectiva, odată realizată, a putut fi pusă în fața realizărilor istoriografiei universale în domeniu și, foarte curând, imaginea unui castel de nisip a luat locul a ceea ce pare la prima vedere drept o fundație extrem de solidă.

De ce aceste teorii, încă dominante în spațiul românesc, nu sunt pe deplin satisfăcătoare ține de o idee care poate să pară banală, însă a fost nevoie de foarte mult timp pentru ca ea să-și facă loc în mentalul istoriografic și anume că istoria miliară medievală este extrem de complexă și deci refuză cu încăpățănare să se conformeze proceselor ideologice la care este supusă. Orice simplificare, idealistă sau nu, își va releva în consecință limitele odată confruntată cu excentricitățile cazurilor particulare or, în ultimă instanță, se poate afirma cu suficientă siguranță că întreaga istorie este o sumă de cazuri particulare.

Odată înlăturată imaginea unei Europe compusă din state "imperialiste" contaminate de mentalitatea extinderii cu orice preț și care transformă spațiul nord-dunărean în propriul lor teatru de război, scenariul care se desfășoară este, în mod evident, mult diferit. Realitatea face ca Evul Mediu târziu, cu toate progresele centripete realizate de monarhiile locale, să fie în continuare o epocă de profundă divizare politico-socială sau, poate ar fi chiar mai potrivit să spunem că a fost o epocă de divizare juridică. În corolarul mentalității feudale, vasalice, această fărâmițare are totuși o anumită logică și se structurează într-o formă piramidală de asociere. Dacă Epoca medievală clasică a cunoscut două puteri care au concurat pentru poziția dominantă: Sfântul Scaun și Imperiul, după spulberarea planurilor teocratice romane la începutul secolului al XIV-lea nu mai găsim o singură forță motrice capabilă să aglutineze energiile Creștinătății, însă schema rezistă și se reproduce la nivele spațiale mai restrânse. În acest proces, locul domniilor extracarpatică nu este extrem de clar, domnitorii bucurându-se de un statut superior celui de mare vasal, deoarece teritoriul Principatelor nu era inclus în mod formal în interiorul unui regat vecin, dar inferior celui de monarh. Această poziționare ambiguă, în care principii români erau, dar nu tocmai, incluși în sistemul vasalic Occidental este cheia înțelegerii gândirii lor politice, și deci a acțiunilor lor militare. Cu alte cuvinte, domnitorii erau conștienți, și nici nu aveau cum să fie altfel, că reprezintă actori secundari în contextul politic sud-est european iar asta rezulta în necesitatea naturală de raliere la un factor superior de putere. Această raliere, deși presupunea în special pentru secolul XV, o înțelegere mutuală, nu se realiza nicidecum pe baze egale și nu avea alte motivații decât cele juridice, politice, militare sau economice. Răspunzând unor interese foarte pragmatice, aceste înțelegeri aveau o durată de viață corelată cu satisfacerea acestor interese. Odată ce otomanii ocupă spațiul Balcanic și devine evident faptul că nu sunt interesați în mod deosebit de alipirea Țării Românești și a Moldovei, Înalta Poartă nu este altceva decât un alt actor cu care domnii puteau să negocieze. Se creează astfel acea relație indisolubilă între politică și strategie militară și putem afirma cu siguranță că, așa cum există mai multe opțiuni politice, există tot atâtea strategii și aceleași interese pragmatice care i-au determinat pe domnitorii români să lupte împotriva otomanilor, i-au făcut să lupte și împotriva Ungariei, Poloniei sau chiar între ei. Ideea unei tradiționale politici de cruciadă sau chiar a unei linii ferme de politică anti-otomană este limitată chiar de existența acestor din urmă conflicte.

Care este ponderea motivației politice în conflicte de natură juridică sau invers, cât anume dintr-un conflict ce pare politic este de fapt o dispută juridică, reprezintă o problemă a

cărei complexitate credem că abia începem să o cristalizăm însă credem că ne-am făcut datoria de a sublinia problemele de logică ce apar inevitabil când insistăm să îi privim pe domnitorii români drept simpli politicieni și comandanți de armată, ei fiind în același timp și sursă de jurisprudență, mari proprietari de pământ, protectori al Bisericii dar și reprezentanți ai castei de *bellatores*. Doar înțelegând presiunea tuturor acestor imagini pe care un voievod trebuia să le asume putem spera să identificăm cu oarecare siguranță condiționările care le dictau în ultimă instanță acțiunile.

Din punct de vedere structural teza cuprinde patru capitole. Primul capitol oferă o trecere în revistă a istoriografiei generale, națională și universală, și cuprinde introducerea în problematică, motivația alegerii subiectului și metodologia pe care o avem în vedere.

Capitolul al doilea abordează originea și dezvoltarea ideii de cruciadă, de la război sfânt la cruciada clasică și, evident, cruciadele târzii, incluzând strategiile antiotomane. În același timp, am considerat necesar ca acest capitol să cuprindă și o trecere în revistă a principalelor mutații politico-militare europene care au avut loc în arcul cronologic pe care ni l-am propus.

Capitolul al treilea s-a axat pe aria tehnicii militare medievale și timpuriu moderne. Intentia noastră, materializată în cea mai mare măsură, a fost să vizităm muzeele din România, să fotografiem exponatele valoroase și inedite și să le prezentăm în cadrul acestui capitol, paralel cu textul. Desigur că nu pentru toate tipologiile de armament a fost posibil un asemenea demers și acolo unde au existat lacune, ne-am folosit și de imagini din muzee din spațiul Occidental.

În sfârșit, capitolul al patrulea cuprinde subiectul vast al strategiei militare, în cadrul căruia am încercat să ilustrăm și să clasificăm diferitele tactici întrebuintate în cadrul războaielor din epocă, evoluția gândirii militare și raportul acesteia cu avansul tehnic în domeniul războiului, tradiția occidentală dar și cea otomană, subiectul special al importanței rutelor de navigație în cadrul Cruciiadei încheind această parte a tezei. Trebuie să menționăm că acest capitol prioritizează teoria militară în dauna formulei tradiționale de a prezenta istoric și liniar faptele.